

Міністерство освіти і науки України

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Харківська асоціація політологів

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО

Збірник матеріалів XXI Всеукраїнської наукової конференції
викладачів, молодих науковців і студентів

(м. Харків, 4 грудня 2019 р.)

Харків
«Право»
2019

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор (голова);
М. П. Требін, доктор філософських наук, професор (заступник голови);
О. М. Сахань, кандидат соціологічних наук, доцент (відповідальний секретар);
Л. М. Герасіна, доктор соціологічних наук, професор;
Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор;
В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, професор;
І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор;
В. Д. Воднік, кандидат філософських наук, доцент;
О. В. Волянська, кандидат соціологічних наук, доцент
І. В. Підкуркова, кандидат соціологічних наук, доцент

У45 **Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього** : зб. матеріалів XXI Всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів (м. Харків, 4 груд. 2019 р.). – Харків : Право, 2019. – 470 с.

ISBN 978-966-937-813-2

У збірці представлені матеріали учасників XXI Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього», проведеної 4 грудня 2019 р. Тематика конференції включає розгляд таких проблем, як: методологічні проблеми дослідження сучасного українського суспільства; динаміка соціальної структури в умовах трансформації українського соціуму; етнонаціональні процеси в сучасній Україні; розвиток політичної системи України: в пошуках оптимальної моделі демократії; політична та правова культура як чинник формування правової держави; політичні проблеми національної безпеки; ідеологічні процеси як складова українських політичних практик; молодь в українському соціумі: суперечливість соціалізації; тероризм як глобальна проблема сучасного світу; «гібридна війна» як нова українська реальність; Україна в контексті процесів глобалізації; розбудова громадянського суспільства, підвищення суспільної активності громадян для вирішення завдань, які стоять перед державою.

Збірник розрахований на студентів закладів вищої освіти України, які вивчають політологію, соціологію, соціально-політичні студії, конфліктологію, основи національної безпеки України.

УДК 316+32+34

ISBN 978-966-937-813-2

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019
© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

який стрімко розширює свій вплив на формування політичних знань, стає комп'ютерна мережа Internet. Він вже сьогодні перетворився на загальнодоступний засіб інформації і нараховує мільярди користувачів у світі, в Україні 71% населення користуються його послугами, тобто тих, хто заявляє, що використовує Internet раз на місяць або частіше.

Велику роль у процесі формування політичних знань відіграють заклади освіти. Встановлено, що чим вище освіта індивіда, тим в нього виникають більш розвинуті знання про політику, що у більшості випадків призводить до активізації індивіда у політичному житті. Це викликано передусім кращим розумінням своїх політичних інтересів. Існує безпосередній зв'язок між політичними знаннями та політичними інтересами громадян. Найбільш повні знання про політику обумовлюють краще усвідомлення індивідом власних політичних інтересів та змушують його шукати способи їх задоволення.

Тихомирова Є. Б.,
доктор політичних наук, професор,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ ПРОСТІР ТА СПЕЦОПЕРАЦІЇ КРЕМЛЯ ПРОТИ УКРАЇНИ

Інформаційний простір дослідниками трактується по-різному. Головна відмінність підходів обумовлена тими поняттями, через які будується визначення. Це, перш за все, «інформація», «інформаційні системи», «інформаційна сфера» й «інформаційне середовище». Простором інформації може також вважатися сукупність: баз і банків даних; технологій їх застосування; інформаційних комунікаційних систем, які функціонують на базі загальних принципів і забезпечують інформаційну взаємодію громадян і організацій, а також задовольняють певною мірою їх інформаційні потреби [1].

Сучасне значення поняття «*інформаційний простір*» складалось у процесі еволюції концептуальної схеми розрізнення в сукупному геополітичному просторі областей, що володіють властивостями, які дозволяють розглядати їх як самостійні простори з власними кордонами, структурою, ресурсами й особливостями взаємодії суб'єктів соціальних відносин.

У більш конкретному сенсі інформаційний простір України можна трактувати як сукупність усіх видів засобів масової інформації, які знаходяться

на її теренах, незалежно від їхньої підпорядкованості, структурованості чи типології, а також мас-медіа, що створюють свою продукцію за кордоном, проте розповсюджують її у межах іншої держави [7]. І національні, і закордонні ЗМІ можуть нести не лише правдиву, об'єктивну, але і недостовірну інформацію. воно не має кордонів і звичної території.

Інформаційний простір характеризується такими чинниками: дозволяє існування будь-якого виду інформації; є сферою діяльності суб'єктів державного управління, професійних груп або окремих людей (тобто простір інформації – універсальне середовище); не має завершеного стану, тобто розвивається динамічно; володіє певною структурою, тобто не є однорідним, оскільки в ньому існують бар'єри, які відштовхують увагу споживача від конкретної точки і атрактори, що його приваблюють; має хороший захист; відрізняється національно-специфічними методами побудови, обробки і поширення даних.

Дослідники вважають, що турбота про національний інформаційний простір є складовою національної безпеки кожної держави. Тому для характеристики інформаційного аспекту геополітичного простору сучасності використовується не лише термін «інформаційний простір», але і поняття «інформаційно-безпековий простір» [6].

Як *інформаційно-безпековий простір України* будемо розглядати простір, де створюється, переміщується та споживається інформація яка, яка забезпечує життєво важливі інтереси особи, суспільства і держави, забезпечується захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди, передусім з боку РФ, спрямованої на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України; формування позитивного іміджу України у світі, донесення оперативної, достовірної і об'єктивної інформації про події в Україні до міжнародної спільноти.

Механізм існування інформаційно-безпекового простору України забезпечують

Рада національної безпеки і оборони України, яка здійснює координацію діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері;

Кабінет Міністрів України, що забезпечує здійснення інформаційної політики держави, фінансування програм, пов'язаних з інформаційною безпекою, спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади у цій сфері;

Міністерство інформаційної політики України, що здійснює моніторинг ЗМІ та загальнодоступних ресурсів вітчизняного сегмента мережі Інтернет

з метою виявлення інформації, поширення якої заборонено в Україні; моніторинг загроз національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері; допомагає *Міністерству закордонних справ України* доносити офіційну позицію України до іноземних засобів масової інформації тощо;

Міністерство оборони України має забезпечувати функціонування системи військово-цивільних зв'язків у місцях постійної дислокації та розгортання підрозділів Збройних Сил України, інших військових формувань, а також організувати і забезпечувати: зв'язки з українськими та іноземними засобами масової інформації тощо;

Міністерство культури України, Державне агентство України з питань кіно, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Державний комітет телебачення і радіомовлення України відповідно до компетенції мають брати участь у забезпеченні захисту українського інформаційного простору від пропагандистської аудіовізуальної та друкованої продукції держави-агресора тощо;

Служба безпеки України у межах компетенції має здійснювати: моніторинг спеціальними методами і способами вітчизняних та іноземних засобів масової інформації та мережі Інтернет з метою виявлення загроз національній безпеці України в інформаційній сфері тощо;

Розвідувальні органи України мають сприяти реалізації та захисту національних інтересів України в інформаційній сфері за кордоном, протидіяти зовнішнім загрозам інформаційній безпеці держави; *Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України* забезпечуватиме в межах компетенції формування і реалізацію державної політики у сферах організації спеціального зв'язку, захисту інформації, телекомунікацій та користування радіочастотним ресурсом України.

Національний інститут стратегічних досліджень має забезпечити науково-аналітичне та експертне супроводження процесу формування і реалізації державної інформаційної політики у рамках інформаційного-безпекового простору України.

У Доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «До другої річниці агресії Росії проти України (20 лютого 2016 р.)» зазначається, що з 2008 р. Кремль розпочав пропагандистську підготовку до агресії проти України. У пресі, на телебаченні, в Інтернеті реалізовувалися пропагандистські кампанії і інформаційні операції [3].

Вважають, що військові спеціалісти низки провідних країн світу, насамперед США, дедалі частіше впроваджують термін «інформаційна опера-

ція». Вони розглядають *інформаційні операції* як сукупність узгоджених та взаємопов'язаних за метою, завданнями, об'єктами впливу й часом інформаційних атак, акцій і ударів, котрі проводяться як послідовно, так і одночасно в одній обраній сфері життєдіяльності держави [5].

У мирний час метою інформаційних операцій може бути вплив на морально-психологічний стан вищого державного керівництва країни супротивника і певних соціальних груп населення для схвалення їх до прийняття рішень та дій у потрібному для протилежної держави напрямі. У воєнний час цілі інформаційних операцій полягають у дезорганізації системи державного управління та систем управління військами і зброєю, знищенні інформаційної інфраструктури супротивника, завоюванні інформаційної переваги над ним та створенні сприятливих умов в інформаційному просторі для дій своїх військ, а також у забезпеченні захисту власної інформаційної інфраструктури та інших складових інформаційного середовища від дій супротивника [2].

Колективом експертів Міністерства інформаційної політики України були проаналізовані інформаційні операції проти України, проведені РФ у 2014–2018 рр. Ці операції були систематизовані у кілька основних груп:

1. *Кишеньковий ІДІЛ* («В Україні діють табори ІДІЛ», «Джихадисти ІДІЛ отаборились в Україні», «Україна і 500 джихадистів», «ІДІЛ постачає нафту до України» тощо).

2. *Злочини ЗСУ та мінські домовленості* («ЗСУ, Нацгвардія та добровольці «знищують» населення Донбасу», «Обстріли «мирних жителів Донбасу» українськими «карателями» тощо).

3. *Рейс МН-17: від Карлоса – до російського «Бука»* («Диспетчер Карлос та його військові винищувачі», «Диспетчер «Карлос» звинувачує Україну», «Українські сили хотіли збити літак Путіна» тощо).

4. *Невидимі підрозділи західних країн в Україні* («Україна: де-факто передній край військ НАТО», «Війська НАТО беруть участь у конфлікті на Донбасі» тощо).

5. *Бій за ЄС* («Україні не потрібна Угода про асоціацію», «ЄС змусить Україну приймати мігрантів» тощо).

6. *Кримська інформаційна війна* («146% підтримки приєднання Криму до Росії», «Одностайність голосування за приєднання Криму» тощо).

7. *У пошуках української зброї* («Україна постачає зброю супротивникам ЄС та США», «РФ – перший імпортер української зброї» тощо).

8. *Міжнародні суди та брехня Кремля* («Росія не є спонсором тероризму?», «Війна на Донбасі – не «громадянський конфлікт» тощо).

9. *Україна – «failed state»* («Україна – несамостійна держава, яка розпадається на частини», «Україна перебуває під зовнішнім управлінням Заходу» тощо) [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного: колективна монографія. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2012. 353 с.
2. Гусаров В. Сили інформаційних операцій Росії: яким має бути відповідь України? URL: <http://ridna.ua/2014/10/syly-informatsijnyh-operatsij-rosiji-yakum-maje-buty-vidpovid-ukrajiny/> (дата звернення: 30.10.2019).
3. До другої річниці агресії Росії проти України (20 лютого 2016 року) / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2016. 32 с.
4. Золотухін Д. Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014–2018. Київ: «Мега-прес груп», 2018. 384 с.
5. Левченко О. Форми ведення інформаційної боротьби: практичний підхід до понятійного апарату *Наука і оборона*. 2013. №3. С. 21–26.
6. Любовець Г. Міністерство оборони: відповідальність за інформаційно-безпековий простір України. URL: <https://www.armyua.com.ua/ministerstvo-oboroni-vidpovidalnist-za-informacijno-bezpekovij-prostir-ukra%D1%97ni/> (дата звернення: 30.10.2019).
7. Про Доктрину інформаційної безпеки України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374/> (дата звернення: 30.10.2019).

Требін М. П.,

доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ ЯК СУМНА РЕАЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Серед соціальних конфліктів найбільш тяжкі наслідки для людства мають воєнні конфлікти. Швейцарець Ж.-Ж. Бабель підрахував, що з 3500 р. до н. е. людство прожило без війн лише 292 роки. За цей період виникло близько 14 550 великих і малих війн, у ході яких загинули, померли від голоду, епідемій та інших причин близько 4 млрд. людей [1, с.69]. Якщо в XVIII ст. сталося 68 воєн, у яких протягом року загинуло понад 1000 осіб, а загальні втрати в цілому становили 4,4 млн. осіб, то у XIX ст. – відповідно 205

ЗМІСТ

Вітальне слово (А. П. Гетьман).....	3
-------------------------------------	---

НАУКОВА ТРИБУНА

<i>Бліхар В. С.</i> ГНОСЕОЛОГІЧНІ ТА ОНТОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	6
<i>Бліхар М. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ.....	9
<i>Герасіна Л. М.</i> СПЕЦИФІКА ДЕЯКИХ ТИПІВ І ФОРМ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ: ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ	14
<i>Древаль Ю. Д., Лінецький Л. М.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ РАД ПРИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	17
<i>Кириленко О. М., Дячук О. А.</i> НАУКОВЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	20
<i>Кіндратець О. М.</i> «ГІБРИДНІ ВІЙНИ» В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	25
<i>Клімова Г. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	27
<i>Козловець М. А.</i> НЕОПАТРИМОНІАЛЬНІСТЬ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ АТРИБУТ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ	30
<i>Куцел С. В.</i> ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ – ЗАПОРУКА РОЗБУДОВИ УСПІШНОЇ ДЕРЖАВИ.....	35
<i>Поліщук І. О.</i> ПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПОЛІТИЧНІ ЗНАННЯ ГРОМАДЯН.....	37
<i>Тихомирова Є. Б.</i> ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ ПРОСТІР ТА СПЕЦОПЕРАЦІЇ КРЕМЛЯ ПРОТИ УКРАЇНИ	39
<i>Требін М. П.</i> ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ ЯК СУМНА РЕАЛЬНОСТЬ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	43
<i>Орлов С. Ф.</i> ПРИНЦИП СВОБОДИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПРАВІ ІНТЕНЦІЇ	51